

Sosyal Hizmet Eğitimi Veren Bölümlerin Müfredatlarında Yer Alan Uygulama Derslerinin Analizi

Analysis of Practice Courses in the Curriculum of Social Work Departments

Beyza Yılmaz¹, Selin Koçak² ve Arzu İçağasıoğlu Çoban³

¹ Sosyal Hizmet Bölümü, Başkent Üniversitesi, beyzayilmaz@baskent.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6963-2036

² Sosyal Hizmet Bölümü, Başkent Üniversitesi, selinkocak@baskent.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9876-1945

³ Sosyal Hizmet Bölümü, Başkent Üniversitesi, aicoban@baskent.edu.tr, ORCID ID 0000-0002-0033-564X

Öz

Sosyal hizmet eğitiminde uygulama dersleri, öğrencilerin teorik düzeydeki bilgi kümesini ve müdahale becerilerini, yaparak öğrenmelerini hedefleyen derslerdir. Bu derslerin, sosyal hizmet eğitimi müfredatında nicelik ve nitelik olarak nasıl olması gerektiği uluslararası ve ulusal standartlarla belirlenmiştir. Bu çalışmada 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz dönemi itibarıyla Türkiye’de örgün sosyal hizmet lisans eğitimi veren 67 programın uygulama derslerinin “Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim-Öğretim Standartları” çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla programların internet siteleri taranarak veri toplanmıştır. Sosyal hizmet programlarında uygulama derslerinin ağırlıklı olarak yedi ve sekizinci yarıyıllarda gerçekleştirildiği, programların birçoğunun internet sitelerinde uygulama derslerine ilişkin (derslerle ilgili bir koordinatörlük olup olmama durumu, ders saatleri, derslerin yürütülme biçimine ilişkin bir uygulama yönergesi olup olmaması gibi) herhangi bir uygulama yönergesinin yer almadığı belirlenmiştir. “Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim-Öğretim Standartları”na uygun bir biçimde müfredatlarındaki uygulama derslerine ilişkin bir yönergeyi görünür bir şekilde internet sayfalarında paylaşan programların sayısının ise 16 (%24) olduğu belirlenmiştir. Covid-19 ile birlikte ise uzaktan eğitime geçişte eğitim öğretimle ilgili tüm süreçlerin internet tabanlı yürütülmek zorunda kaldığı bir ortamda uygulama derslerine ilişkin açık, anlaşılır bir rehberi internet sayfasında yayınlayan yalnızca bir program bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal hizmet eğitimi, alan uygulaması, Sosyal Hizmet Eğitim-Öğretim Standartları

Abstract

Practice courses in social work education are courses that aim for students to learn theoretical knowledge and intervention skills in practice. The quantity and quality of these courses in the social work education curriculum has been determined by international and national standards. The aim of this study is to evaluate the practice courses of 67 programs that offer formal undergraduate social work education in

¹ İletişim kurulacak yazar: beyzayilmaz@baskent.edu.tr

Araştırma makalesi
Research article

Makale Atfı: Yılmaz, B., Koçak, S. ve İçağasıoğlu Çoban A. (2022). Sosyal Hizmet Eğitimi Veren Bölümlerin Müfredatlarında Yer Alan Uygulama Derslerinin Analizi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 6(1), 66-82. DOI: 10.55109/tushad.1083290

Alındı 05.03.2022
Kabul Edildi 09.06.2022
Yayınlandı 30.06.2022

Telif hakkı: © 2022 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution ([CC BY](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)) lisansının hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

Turkey by the fall semester of the 2020-2021 academic year within the framework of the "National Social Work Education Standards". For this purpose, the websites of the programs were scanned, and data were collected. It was found that practice courses in social work programs are primarily in the seventh and eighth semesters and that most programs do not have instructions on their websites regarding practice courses (whether there is a coordinator of the courses, the course schedule, whether there is a practice guideline for the delivery of the courses). It was noted that the number of departments that visibly have a policy in their curriculum regarding practice courses in accordance with the "National Social Work Education Standards" is 16 (24%). In an environment where all processes related to education and training must be conducted online as part of the transition to distance learning with Covid-19, there is only one program that publishes a clear and understandable policy regarding practice courses on its website.

Keywords: Social work education, practice, Social Work Education Standards

1. Giriş

Sosyal hizmet eğitimi, öğrencilere, sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelini, kuramsal (teorik) ve uygulama (pratik) dersleri ile kazandırılması sürecidir. Sosyal hizmet eğitimi toplumsal yapıyı, toplumun sorunlarını anlayabilen, farklı sosyal hizmet örgütlerinin işleyişine uygun olarak mesleki rol ve sorumluluklarını zamanında ve etkili bir biçimde yerine getiren uzmanların yetiştirilmesini hedeflemeye yönelik eğitim-öğretim faaliyetlerini içermektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin amacı, insan ve toplum refahını sağlamak için çalışmaktır. Bunu yapabilmek için de insanların, özgürleşmesi ve kendi yaşamları hakkında söz sahibi olabilmeleri için güçlenmeleri vurgusu öne çıkarılmıştır. Bireye ilişkin bu vurgunun yanı sıra toplum yapısı ve sistemlerle çalışmanın da gerekli olduğu ifade edilmiştir. Sosyal hizmetin son derece geniş bir yelpazede yer alan bu amaçlarına ulaşabilmesi için geniş fakat aynı zamanda derinlikli ve çeşitli bilgi ve becerileri uygulayıcılarına kazandırması gerekmektedir. Bu da sosyal hizmet eğitiminin bireyden, gruplara, topluluklara ve topluma uzanan bir alanda teorik ve uygulama bilgisini içermesini gerektirmektedir (Flexner, 2001; Trevithick, 2008; Dubois ve Miley, 2013; Dominelli, 2010).

Türkiye’de sosyal hizmet eğitimi 1959’da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak Sosyal Hizmetler Enstitüsü’nün kurulmasıyla başlamıştır. 1961’de Enstitü bünyesinde Sosyal Hizmetler Akademisi açılmıştır ve 1963’te Akademi Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü’ne bağlanmıştır. 1967’de Hacettepe Üniversitesi bünyesinde Sosyal Çalışma Yüksekokulu açılmıştır. 1969’da yüksekokul Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi çatısı altında sosyal çalışma bölümüne dönüştürülmüştür. 1980 darbesi ile Akademi ve bölüm birleştirilerek Hacettepe Üniversitesi’ne bağlanmış ve 2002 yılına kadar sosyal hizmet eğitimi veren tek kurum olmuştur. 2002 yılında ikinci sosyal hizmet programı Başkent Üniversitesi bünyesinde açılmıştır. 2006 yılında 6 farklı üniversitede daha program açılmıştır. 2010’dan sonra program sayıları oldukça artmıştır. 2021 itibariyle 207 üniversitenin 64’ünde örgün eğitim vermekte olan sosyal hizmet lisans bölümü bulunmaktadır. Bu programların bazılarında farklı fakültelere/yüksekokullara bağlı olarak birden fazla sosyal hizmet programı yürütülmekte olup toplamda 67 örgün sosyal hizmet lisans programı bulunmaktadır (ÖSYM-YÖK, 2021).

2020 yılı Mart ayında Türkiye’de ilk Covid-19 vakasının görülmesiyle yükseköğretim faaliyetlerine önce üç hafta ara verilmiş, daha sonra öğretim faaliyetleri uzaktan eğitim yöntemleri ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Uzaktan eğitim 2020-2021 akademik yılını da kapsamıştır. Pandemi tüm düzeylerdeki eğitim öğretim faaliyetlerini etkilemiştir. Sosyal hizmet eğitimi de bu süreçten etkilenmiştir. Pandemi sürecinde sosyal hizmet örgütlerinde uygulamalı derslerin yürütülememesi sonucu yaşanan kayıpları en aza indirmek amacıyla uygulama dersleri çevrimiçi kanallar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bazı programlarda öğrencilerden yakın çevrelerindeki insanlarla çevrimiçi iletişim platformları üzerinden görüşmeler yapmaları istenmiş, teorik bilgilerini aktarabilecekleri vaka örnekleri paylaşılmış, çevrimiçi derslere sosyal hizmet uzmanları çağırılmıştır. Ancak bu uygulamalar sosyal hizmet eğitimi için belirlenen ulusal ya da uluslararası standartları esas alan standardize edilmiş bir çalışma odağında değil, programların kaynaklarına, eğitimcilerin inisiyatifine bağlı olarak yürütülmüştür.

2015 yılında Yüksek Öğretim Kurulu tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla Türkiye yükseköğretim sisteminde yer alan eğitim programlarının standartlarının oluşturulması ve kalite süreçlerinin belirlenmesini zorunlu hale getirilmiştir. Bu kapsamda sosyal hizmet eğitim programında da standartların oluşturulmasına yönelik çalışmalara hız verilmiştir. 2018 yılında Sosyal Hizmet Okulları Derneği tarafından “Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim-Öğretim Standartları” hazırlanmış ve bu standartlar 2020 yılında güncellenmiştir.

Covid-19 sürecinde eğitim öğretim faaliyetlerinin çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilmeye başlanmasıyla eğitim faaliyetlerinin nasıl yürütüleceği ile ilgili bir standartlar listesine ihtiyaç

duyulmuştur. YÖK bünyesinde bu sürecin yürütülmesine ilişkin Eğitim Öğretim Süreçlerine Yönelik Uygulamalar Rehberi-2021 yayınlansa da sosyal hizmet eğitim programı özelinde yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Covid-19 pandemisiyle daha çok ortaya çıkmakla birlikte sosyal hizmet programlarının asgari yeterliliklere sahip meslek elemanlarını yetiştirmesi için oluşturulan standartlara uyulmasına ve ihtiyaç durumunda standartların ivedilikle güncellenmesine yönelik bir ihtiyaç vardır. Bu araştırma kapsamında “Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim-Öğretim Standartları” çerçevesinde, 67 programdaki uygulama derslerinde standartlara ne düzeyde uyulduğunun ve Covid-19 pandemisiyle birlikte programların uygulama standartlarını güncelleme durumlarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

2. Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

2.1 Sosyal hizmet eğitiminde uygulama dersleri

Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (Council on Social Work Education-CSWE) 2008 yılında hazırladığı “2008 Eğitim Politikası ve Akreditasyon Standartları” (Education Policy and Accreditation Standards-EPAS) belgesinde, alan eğitimini sosyal hizmet mesleğinin “imza pedagojisi” olarak tanımlamıştır (CSWE, 2008). İmza pedagojisi kavramı, belirli disiplinlerin çalışma alanlarına has bilgi ve becerilerin öğrenilmesi yöntemi ve öğrencileri mesleğin temel düşünme, performans ve bütünlükle hareket etme biçimlerine hazırlaması olarak ifade edilebilir (Shulman 2005). CSWE (2008) sosyal hizmetteki imza pedagojisi kavramını şu şekilde açıklamaktadır: “Alan eğitiminin amacı, sınıfın teorik ve kavramsal katkısını uygulama ortamının pratik dünyasına aktarımının sağlanmasıdır. Müfredatın birbiriyle ilişkili iki bileşeninin (sınıf ve alan) müfredat içinde eşit öneme sahip olması ve her birinin mesleki eğitimin gerekli yetkinliklerinin geliştirilmesine katkıda bulunması, sosyal hizmet eğitiminin temel bir ilkesidir”. Bu açıdan imza pedagojisi kavramı, geleceğin uygulamacılarına teori ve teori ile uygulama arasında bağlantı kurup bütünlüştürecek pedagojik normları ve mesleğin temel boyutlarını öğreten eğitim bileşenidir (Wayne, Raskin & Bogo, 2010:327).

CSWE tarafından sosyal hizmet eğitiminde uygulama derslerine yapılan bu vurgu, sosyal hizmetin ortaya çıktığı günden bu yana önemini koruyan uygulama bilgi ve becerisine dikkatleri çekmiş ve uygulama derslerinin sosyal hizmet eğitim müfredatları içinde nasıl verilmesi gerektiğine ilişkin tartışmaları da yeniden gündeme getirmiştir.

Sheafor ve Horejsi (2008) sosyal hizmet uygulamasının temelde, müracaatçının sosyal işlevselliğini yerine getirmesini engelleyen durumları ortadan kaldırmayı ve/veya bu durumla ilgili sorunların ortaya çıkmasını en başta önlemeyi hedefleyen güçlendirme ve sorun çözme etkinliği olduğunu vurgulamaktadır. Onlara göre, etik ilkelere dayanan ve bir bilgi bütünü kullanan sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmet uygulamasında aşağıdaki hedeflerden birini veya birkaçını gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır:

- İnsanların problem çözme ve baş etme kapasitelerini geliştirmek,
- İnsanları gerekli kaynakları, hizmetleri ve fırsatları sağlayabilen sistemlerle ilişkilendirmek,
- İnsana hizmet sunan kurumlarının etkili ve insancıl biçimde işleyişini teşvik etmek,
- İnsani, adil ve etkili sosyal politikaların ve insani hizmet programlarının oluşturulmasını ve geliştirilmesini teşvik etmek,
- Sosyal sorunları önleyen ve tüm insanlar için başarılı sosyal işlevselliği destekleyen toplumsal koşullar yaratmaya yardımcı olmak

Sosyal hizmet uygulamasının temel odakları olarak ifade edilen bu eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için ise sosyal hizmet uygulama derslerinin bu geniş hedefleri kapsayacak biçimde gerekli olan davranışların, becerilerin ve tekniklerin öğrenilmesini kolaylaştıracak şekilde tasarlanması ve yapılandırılmasına ihtiyaç vardır. Bu kapsamda sosyal

hizmet eğitim müfredatındaki uygulama dersleri; öğrencinin, müracaatçı sisteminin ihtiyacına uygun müdahale yöntemini seçebilmesi için temel psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik teorilerinin sunduğu bilgileri, mevzuat bilgisini, iletişim, görüşme ve ilişki kurma, gözlem, analiz etme ve değerlendirme bilgi ve becerilerini deneyimlemesine fırsat tanımalıdır (Trevithick, 2008; Adams, 2009; Teater, 2011).

Sosyal hizmet eğitiminde temel öneme sahip uygulama derslerinin eğitim müfredatı içinde nasıl yönetildiği önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Başlangıçta, sosyal hizmet uygulamasının yalnızca, öğrencilerin, alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarıyla usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenilebileceği düşünülmekteydi. Ancak, eğitim alanında ortaya konulan yetişkin öğrenmesi ve deneyimleyerek öğrenme yaklaşımları sosyal hizmet eğitimini de etkilemiş ve uygulamanın yalnızca usta-çırak ilişkisi ile değil aynı zamanda teorik bir altyapı gerektirdiği de ortaya konulmuştur. Buradan hareketle sosyal hizmet eğitimine ilişkin müfredatta öğrencilerin uygulamaya çıkmadan önce mümkün olduğu kadar gerçek durumları kavramaları ve müracaatçılar hakkında bilgi edinmeleri, onlarla etkileşime girmeleri amaçlanmıştır. Bunun için teorik derslerde örnek olaylar, sınıf içi rol oyunları gibi yöntemler kullanılmaya başlanmıştır (Wayne, Raskin & Bogo, 2010: 330-332). Bu bağlamda eğitimciler, teorilerle bağlantı kurarak, kavramsal çerçeveler sağlayarak müdahalenin kavramsallaştırılmasını sağlamakta (Fortune, McCarthy ve Abramson, 2001) alandaki sosyal hizmet uzmanları (kurum danışmanları) ise öğrenciler için uygulama ortamlarında teorinin uygulamaya nasıl aktarılacağına, becerilerin ne zaman ve nasıl kullanılacağına yönelik rol model olmaktadır (Edmond vd., 2006). Böylelikle sosyal hizmetin uygulaması hem teorik hem uygulama süreçlerinin birlikte kullanılmasıyla öğretilmektedir. Sosyal hizmet eğitimini sürdüren tüm ülkelerdeki müfredatlar temelde, sosyal hizmet uygulamasının öğrencilere öğretilmesinde birbiri ile ilişkili bu iki yapıyı izlemektedir.

Sosyal hizmet literatüründe, sosyal hizmet uygulaması derslerinin süresi, öğretim teknikleri, danışmanlık/süpervizyon süreçleri, kurumların özellikleri, dersin değerlendirme yöntemleri gibi konular geniş bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Jarman-Rohde vd., 1997; Reisch ve Jarman-Rohde, 2000; Bogo, 2010; Cai, Bo ve Hsiao, 2018). Bu konularda farklı yaklaşımlar olsa da sosyal hizmet eğitiminin bazı standartlara dayalı olarak verilmesi uluslararası arenada ve Türkiye’de son dönemde hedeflenen bir durumdur.

2.2 Ulusal sosyal hizmet eğitim-öğretim standartları

Türkiye’deki yükseköğrenim sisteminde kalite ve akreditasyon çalışmaları ve bu bağlamda yükseköğrenim programlarının standartlarının oluşturulmasına ilişkin çabalar 1990’lı yıllarda başlamıştır (Yiğit, 2017:153). 1999 yılında yayımlanan Bologna Bildirgesi de bu çalışmalara yön vermiş ve çalışmaları hızlandırmıştır. 2005 yılında Yükseköğretim Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu (YÖDEK) kurulmuştur. Bunu izleyen süreçte, 23/07/2015’te “Yükseköğretim Kalite Güvence Yönetmeliği” ve 9/11/2015 tarihinde “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” olmak üzere iki yönetmelik yayınlanmış ve böylece Türkiye yükseköğrenim sisteminde yer alan eğitim programlarının standartlarının oluşturulmasını ve kalite süreçlerinin belirlenmesini zorunlu hale getirmiştir.

Sosyal hizmet eğitimine ilişkin ulusal standartların oluşturulmasında ise ilk adım 2012 yılında Uşak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER)’in iş birliğinde gerçekleştirilen “Sosyal Hizmet Eğitiminde Ulusal Standartların Geliştirilmesi Çalıştayı”nda atılmış (Alptekin, 2016:27) sonrasında ise Sosyal Hizmet Okulları Derneği (SHOD) tarafından 2018 yılında bu standartlar oluşturulmuş ve 2020 yılında revize edilmiştir.

SHOD (2020) tarafından hazırlanan “Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim-Öğretim Standartları”nda eğitimin standartları, lisans düzeyindeki asgari standartlar; öğretimin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi, öğretim elemanları ile ilgili standartlar, bilimsel araştırmalarda etik ilkelere duyarlılık, öğrenci gelişimi ve başarısı, destek ve rehberlik hizmetleri (öğrenciler ile ilgili standartlar) ve öğrenme kaynakları olmak üzere beş ana başlık altında toplanmıştır. Sosyal hizmet eğitiminde önemli bir yere sahip olan alan uygulamaları eğitim programının yaklaşık 1/3’üne karşılık gelmektedir.

Sosyal hizmet alan uygulamasına yönelik standartlar ise özetle şu maddeleri içermektedir (SHOD, 2020: 4-5):

- Bu ders ile ilgili yapılması gereken idari işler ve diğer sorumluluklar alan uygulaması koordinatörlüğü tarafından yürütülmelidir.
- Alan uygulaması koordinatörlüğünde görev alan öğretim elemanı lisans veya lisansüstü sosyal hizmet eğitimi almış olmalı ve buna ek olarak en az iki yıl alan deneyimine sahip olmalıdır.
- Ders kapsamında öğrencilere süpervizyon desteği verilmelidir.
- Alan uygulaması 500 saatten az olmamalıdır.
- Alan uygulamasında öğrencilerin, eğitsel ve akademik danışmanların sorumlulukları, dersin değerlendirilme biçimi gibi dersin nasıl yürütüleceğine ilişkin bir yönerge veya kılavuz bulunmalıdır.

Standartlarda görüldüğü gibi sosyal hizmet eğitiminde uygulama derslerine ilişkin minimum gereklilikler açık biçimde ortaya konulmuştur.

2.3 Covid-19 sürecinde uygulama eğitiminin uluslararası ve ulusal görünümü

2020 yılından beri tüm dünyada etkili olan COVID-19 pandemisi diğer disiplinlerde olduğu gibi sosyal hizmet eğitimi ve uygulama derslerini de etkilemiştir. Ülkelere göre örnekler farklılık göstermekle birlikte birçok programda uzaktan eğitime geçilmiştir. Pandemi nedeniyle birçok kuruluş yüz yüze uygulama için öğrenci kabul etmemeye başlamıştır. Bu süreç sosyal hizmet bölümlerini uygulama derslerinin gerçekleştirilebilmesi için yeni yöntemler geliştirmeye yönlendirmiştir. Öğrencilerden ikincil verilerle vaka çalışmaları yürütmeleri, sınıf arkadaşları ya da yakın çevresi ile grup çalışmaları yapmaları beklenmiştir (Selçuk, Gencer ve Karataş, 2021). Avustralya’da öğrenciler kuruluşların hizmet sunumunda kullandıkları sanal platformlar üzerinden alan uygulamasını gerçekleştirmişlerdir (Jefferies, Davis ve Mason, 2021). Kanada ve ABD’de de alan uygulamasına ilişkin asgari uygulama standartları gevşetilmiştir (Zuchowski vd., 2021). Türkiye’de de benzer süreçler yaşanmıştır. Öğrencilerle sanal sınıflar aracılığıyla vaka paylaşımı yapılmış, meslek elemanları derslere konuk olarak çağırılmış, öğrencilere kurgulanmış vakalar verilerek mikro düzeyden makro düzeye kadar uygulama planları yazmaları beklenmiştir. Pandemi sürecinde uygulama eğitiminin gerçekleştirilmesinde büyük zorluklar yaşansa da, Türkiye’de bu süreçte uygulama eğitiminin yürütülmesine ilişkin önerileri içeren bir çalışma yapılmadığı, her programın kendi çalışmalarını yürüttüğü görülmüştür.

Ayrıca yüz yüze eğitimde olduğu gibi uzaktan eğitimle gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulama dersleri için de uluslararası kuruluşlar tarafından birtakım önerilerde bulunulmuştur. Bu kuruluşlar arasında yer alan National Association of Social Workers (NASW), The International Association of School of Social Work Education (IASSW), International Federation of Social Workers (IFSW) ve Council on Social Work Education (CSWE)’in uzaktan sosyal hizmet uygulama eğitimi ile ilgili başlıca önerileri şu şekilde sıralanabilir:

- Alanda çalışmakta olan sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet öğrencileri çevrimiçi platformlar aracılığıyla bir araya getirilmelidir. Sosyal hizmet uzmanları pandemi dönemindeki sosyal hizmet uygulamaları hakkında öğrencileri

bilgilendirmelidir. Sosyal hizmetin farklı çalışma alanları ile ilgili vaka tartışmaları yapılmalıdır. Uygulamaya gidemeyen öğrenciler pandeminin müracaatçı grupları üzerindeki etkisi hakkında literatür taraması yapmalı ve rapor hazırlamalıdır (IASSW, 2020).

- Öğrenciler müracaatçı gruplarının yanı sıra bu dönemdeki kurum politikaları, krize müdahale, travma gibi konuları üzerine rapor ve proje yazmalı ve mikro, mezo, makro düzeyde müdahale planı hazırlamalıdır (CSWE, 2020).

3. Yöntem

Bu çalışmanın amacı, 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz dönemi itibariyle Türkiye'deki sosyal hizmet programının internet sayfalarında yer alan bilgilerden yola çıkarak, programlardaki uygulama derslerinin "Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim-Öğretim Standartları" çerçevesinde değerlendirilmesi ve Covid-19 süreci ile uygulama derslerinin yürütülmesinde uygulama standartları odağında bir farklılık olup olmadığının ortaya konulmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal hizmet programlarının yer aldığı birimlerin ve öğrenci kontenjanlarına ilişkin dağılım nasıldır?
2. Sosyal hizmet programlarının internet sayfalarında bölüm müfredatındaki uygulamalı derslerin ders saatlerine ilişkin bilgi var mıdır?
3. Sosyal hizmet programlarının internet sayfalarında bölüm müfredatındaki uygulamalı derslere ilişkin bir idari yapı (koordinatörlük) var mıdır?
4. Sosyal hizmet programlarının internet sayfalarında bölüm müfredatındaki uygulamalı derslere ilişkin koordinasyon sorumluluğunu üstlenen öğretim elemanın sosyal hizmet eğitimi alıp almama durumu nedir?
5. Sosyal hizmet programlarının internet sayfalarında bölüm müfredatındaki uygulamalı derslerin nasıl yürütüleceği hakkında bir yönerge ya da rehber bulunmakta mıdır?
6. Sosyal hizmet programlarının internet sayfalarında bölüm müfredatındaki uygulamalı derslere ilişkin Covid-19 pandemisi sürecine yönelik bir düzenleme yapılmış mıdır?

3.1 Araştırmanın yöntemi

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modelinin bir türü olan tekil tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli, evrenin çok sayıda elemandan oluşması durumunda evren hakkında araştırmacılar tarafından belirlenen soruların yanıtlarını alarak evren hakkında genel bir yargıya varmayı amaçlamaktadır.

3.2 Araştırmanın evreni

Araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz dönemi itibariyle Türkiye'deki 67 sosyal hizmet programı oluşturmuştur. Bu programların tümünün internet siteleri tek tek taranmıştır. Bu açıdan evrene tam sayım yoluyla ulaşılmıştır.

3.3 Veri toplama aracı ve süreci

Sosyal hizmet programlarının internet sayfalarında yer alan bilgilerden yola çıkarak bölümlerdeki uygulama derslerinin "Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim-Öğretim Standartları"nda yer alan değişkenler açısından inceleyebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından eğitim standartları temel alınarak bir Tarama Formu hazırlanmıştır. Bu form, sosyal hizmet programlarına ilişkin tanıtıcı bilgiler (programın hangi fakülte içinde yer aldığı ve öğrenci kontenjanları), sosyal hizmet programlarının müfredatlarında uygulama derslerinin yer aldığı yarıyılar, sosyal hizmet programlarının internet sayfalarında uygulama derslerinin saatleri ile

ilgili bilgi olma durumu, sosyal hizmet programlarında uygulamalı derslere ilişkin idari yapının bulunma durumu, sosyal hizmet programlarında uygulamalı derslere ilişkin yönerge/rehber bulunma durumu, sosyal hizmet programlarındaki öğretim elemanlarının sosyal hizmet eğitimi alma durumu, Covid-19 sürecinde uygulama yönergesinin güncellenme durumu maddelerinden oluşmuştur.

Tarama formu aracılığıyla programların, programların bağlı buldukları birimlerin internet siteleri ve Bologna bilgi sistemleri incelenmiştir. İncelemelerde açık öğretim fakültelerine yer verilmemiştir.

Araştırmanın verileri, 01.11.2021-15.02.2022 tarihleri aralığında, 2021-2022 güz dönemi itibarıyla aktif olarak sosyal hizmet eğitimini sürdüren 67 sosyal hizmet programının internet sitesinden elde edilmiştir. Veriler toplanmadan önce araştırma için Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Araştırma Kurulu'ndan 17162298.600-444 sayılı ve 22 Eylül 2020 tarihli etik kurul izni alınmıştır.

4. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde sosyal hizmet programlarına ilişkin görünüm verilmiş ve uygulama derslerinin Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Standartlarına uygun olarak yürütülüp yürütülmediği incelenmiş ve pandemi sürecinde eğitim programlarının uygulama derslerini nasıl yürüttüğü uluslararası kuruluşların raporları ekseninde değerlendirilmiştir.

4.1 Sosyal hizmet programlarının genel görünümü

2021 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu'na göre 64 üniversitede 5 farklı fakülte ve 3 farklı yüksekokula bağlı olarak açılmış 67 sosyal hizmet programı bulunmaktadır (Tablo 1). 64 üniversitede 67 sosyal hizmet programı olmasının nedeni ise üç üniversitede (İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi (İstanbul), Selçuk Üniversitesi) farklı fakültelere/yüksekokullara bağlı olarak birden fazla sosyal hizmet programının aynı anda yürütülüyor olmasıdır.

Tablo 1. Sosyal Hizmet Programlarının Yer Aldığı Birimler ve Öğrenci Kontenjanları

Sosyal Hizmet Programlarının Yer Aldığı Birimler	Fakülte/Yüksekokul		Öğrenci Kontenjanı	
	Sayı	%	Sayı	%
Sağlık Bilimleri Fakültesi	39	58	2156	56,5
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	13	19,5	815	21,4
Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	4	6	220	5,8
Fen Edebiyat Fakültesi	3	4,5	200	5,2
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi	3	4,5	190	5
Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	2	3	100	2,6
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi	2	3	85	2,2
Sosyal Hizmetler Yüksekokulu	1	1,5	50	1,3
Toplam	67	100	3816	100

Sosyal hizmet bölümlerinin açıldığı fakültelerin sağlık bilimleri (%58) ve iktisadi idari bilimler (%19,5) fakülteleri ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bölümlerin farklı fakültelerde açılması durumunun nedenlerine ilişkin YÖK tarafından yapılan bir açıklamaya rastlanmamıştır. Ancak bu farklı konumlandırmalar sosyal hizmet disiplininin herkes tarafından aynı biçimde anlaşılmadığını düşündürmektedir (Alptekin, 2021). 1980'lerden sonraki dönemde yükseköğretimin neoliberal politikalarından etkilenmesiyle vakıf üniversiteleri yaygınlaşmaya başlamış ve her ilde bir üniversite projesi başlamıştır (Yalçıntaş ve Akkaya, 2019; Kınıkoğlu ve Özdemir, 2021). 2000'lerden sonra ise neoliberalizm daha güçlü bir söylem bulmuş, devlet sosyal yardım devletine dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçte, sosyal yardımların sunulması için sosyal hizmetler bu klientalist anlayışı sürdürmede birer araç olarak kullanılmıştır. Bu anlayış sosyal hizmet eğitim politikasına da yansımış, özellikle 2006'dan sonra yeni sosyal hizmet

bölümleri açılmıştır (Acar ve Polat, 2021). Esas amacın nitelikli bir eğitimden çok neoliberal politikaları desteklemeye kayması, sosyal hizmet programlarının farklı birimler içerisinde standartları esas almaksızın yapılandırılmasına yol açmıştır.

4.2 Sosyal hizmet programlarının müfredatlarındaki uygulama dersleri ile ilgili bulgular

Kuruluşunun ilk yıllarından bu yana sosyal hizmet programlarında uygulama dersleri ağırlıklı olarak son iki yılda gerçekleştirilmektedir. Günümüzde ise eğitim programları asgari uygulama saatini sağlamak için farklı yarıyılarda gerçekleştirilebilmektedir. Sosyal hizmet programlarının müfredatlarında uygulama derslerinin hangi yarıyılarda gerçekleştirildiğine ilişkin bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Sosyal Hizmet Programlarının Müfredatlarında Uygulama Derslerinin Gerçekleştirildiği Yarıyılar

Uygulama derslerinin hangi yarıyılıda gerçekleştirildiği	Sayı	Toplam program (67) içindeki oranı (%)
Bilgi yok	16	24
4. yarıyıl	1	1,5
5. yarıyıl	6	9
6. yarıyıl	6	9
7. yarıyıl	44	66
8. yarıyıl	54	80

Sosyal hizmet programlarının çoğu (%56) uygulama derslerini son yılda yani 7. ve 8. yarıyılarda gerçekleştirilmektedir. Yalnızca 8. yarıyılıda uygulama dersinin gerçekleştirildiği programlar olduğu gibi 4. 5. ve/ya 6. yarıyılarda da uygulama dersleri yürüten programlar bulunmaktadır.

Yabancı ülkelerdeki sosyal hizmet programlarında uygulama derslerinde de benzer bir tablo söz konusudur. Yaygınlıkla eğitim programlarının ilk yıllarında temel derslerin tamamlandığı, daha sonra uygulama dersleri ile uygulama derslerine katkı sağlayacak teorik derslerin yer aldığı bilinmektedir (Liu, Sun & Anderson, 2013). Uygulama dersleri ağırlıklı olarak son iki yarıyılıda gerçekleşmekle birlikte, yalnızca 8. yarıyılıda da gerçekleşebilmekte ve kimi programlarda yaz dönemi de uygulama dersleri bulunmaktadır (Northern Michigan University, 2017; Delta State University, 2017).

Eğitim programlarında uygulamalı derslerin önemi çalışmalarda ortaya konulmuştur. Erbay, Adıgüzel ve Akçay, (2013) tarafından 3. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin %61,5’inin kendini alan uygulaması yapmaya hazır hissetmediği, Erbay ve Sevin (2013) tarafından 4. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin %84,3’ünün kendilerini mesleki yaşama hazır hissettikleri bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgular uygulama derslerinin etkililiğini göstermektedir. Nitekim Erbay ve Sevin (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğrenciler üç akademik yıl boyunca tamamen teorik dersleri almanın yoğun bir teorik bilgi kümesi ile karşılaşmalarına sebep olduğunu ve uygulama ile teori arasında bir ilişki kurulamadığını ifade etmişler, bu kopukluğun ortadan kaldırılması için 2. akademik yıldan itibaren uygulama derslerinin verilebileceğine ilişkin önerilerde bulunmuşlardır.

4.3 Sosyal hizmet programlarının internet sitelerinde uygulama derslerinin saatleri ile ilgili bilgilere yer verme durumu

Sosyal hizmet programlarının internet siteleri incelenmiş ve uygulama derslerinin asgari kaç saat yürütüldüğüne ilişkin bilgiler taranmıştır. Sosyal hizmet programlarının uygulama derslerinin saatlerine ilişkin bilgiler Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Sosyal Hizmet Programlarının İnternet Sitelerinde Uygulama Derslerinin Saatleri ile İlgili Bilgi Olma Durumu

Uygulama Derslerinin Saatleri ile İlgili Bilgi Verilmesi Durumu	Sayı	%
Var	17	25
Yok	50	75
Toplam	67	100

Sosyal hizmet eğitim programlarının internet siteleri incelendiğinde uygulama derslerinin saatlerine ilişkin bilgilere yer vermeyen program sayısının daha çok (%75) olduğu görülmüştür. Programların ders saatlerine ilişkin bilgilerin verilmesine ilişkin bir standart olmadığı görülmüştür. Ayrıca uygulama derslerinin saatlerine ilişkin bilgi verilen programlardaki verilen saatler incelendiğinde kimilerinde uygulama derslerine ayrılan saatlerin SHOD tarafından 500 olarak belirlenen asgari saati tamamlamadığı görülmüş kimilerinde ise standardize bir biçimde verilmediği için saatler hakkında bir yargıya varılamamıştır.

Amerika'nın çeşitli eyaletlerinde CSWE tarafından akredite edilmiş sosyal hizmet programlarında uygulama derslerine ayrılan süreler uygulama yönergeleriyle açıkça belirtilmektedir (Texas Christian University, 2021; Michigan State University, 2021).

4.4 Sosyal hizmet programlarında uygulamalı derslere ilişkin idari yapının bulunma durumu

Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartlarında alan uygulamasının yönetimine ilişkin idari yapının (alan uygulaması koordinatörlüğü) oluşturulmasına ilişkin standart belirlenmiştir. Sosyal hizmet programlarında alan uygulaması yönetimine ilişkin mevcut durum Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Sosyal Hizmet Programlarında Uygulamalı Derslere İlişkin İdari Yapının Bulunma Durumu

Uygulama Derslerine İlişkin Koordinatörlüğün/Komisyonun Bulunma Durumu	Sayı	%
Programın internet sitesinde koordinatörlük/komisyonun bulunduğu ve koordinatörlük yapan öğretim elemanlarının belirtildiği programlar	7	10,4
Programın internet sitesinde koordinatörlük/komisyonun bulunduğu ancak koordinatörlük yapan öğretim elemanlarının belirtilmediği programlar	2	3
Programın bağlı olduğu fakültenin internet sitesinde koordinatörlük/komisyonun bulunduğu programlar	2	3
Bilgi bulunmayan programlar	56	83,6
Toplam	67	100

Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartlarında alan uygulamasının yönetimine ilişkin idari yapının (alan uygulaması koordinatörlüğü) oluşturulmasına ilişkin bir standart belirlenmiştir. Ancak sosyal hizmet programlarının büyük çoğunluğunun (%83,6) internet sitelerinde uygulama eğitiminin idari yapılanmasına ilişkin bilgi yer almamaktadır. Yapılanmaya ilişkin bilginin yer aldığı programların çoğunda ise koordinatörlükte aktif olarak görev almakta olan öğretim elemanlarının bilgisinin de açıkça belirtildiği görülmüştür.

Sosyal hizmet programlarında uygulama derslerinin yürütülmesinde öğretim elemanlarının eğitsel danışman olarak görev aldığı bilinmektedir. Ancak bu süreçler ve görevlendirmeler görünür bir şekilde yansıtılmamaktadır. Uygulama dersleri ile ilgili koordinatörlük bilgilerine sosyal hizmet bölümlerinin internet sitelerinin genelinde ulaşılamadığı gibi bazı programlar için de bu bilgilerin bölüm değil fakülte sayfalarında yer aldığı görülmüştür. Fakülte sayfalarındaki uygulama koordinatörlüklerinde görev alan öğretim elemanlarının kimisinin sosyal hizmet bölümünden olmadığı, farklı bölümlerden öğretim elemanlarının eğitsel danışman olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum çok sayıda sosyal hizmet bölümünde uygulama koordinatörlüğüne ilişkin bilgilendirmede bir standardın olmadığını göstermektedir. Ayrıca bu

durum Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartları'ndaki "alan uygulaması koordinatörlüğünde görev alan öğretim elemanı lisans veya lisansüstü sosyal hizmet eğitimi almış olmalı ve buna ek olarak en az iki yıl alan deneyimine sahip olmalı" maddesine aykırılık teşkil etmektedir.

4.5 Sosyal hizmet programlarındaki öğretim elemanlarının sosyal hizmet eğitimi alma durumu

Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartlarında alan uygulamasının koordinasyon sorumluluğunu üstlenen öğretim elemanının lisans ve/veya lisansüstü sosyal hizmet eğitimi almış, en az iki yıl alan deneyimine sahip olması standardı yer almaktadır. Sosyal hizmet programlarında görev yapmakta olan öğretim elemanlarının eğitim durumları Tablo 5'te ve uygulama koordinatörlüğünde/komisyonda görevli öğretim elemanlarının eğitim durumları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 5. Sosyal Hizmet Programlarındaki Öğretim Elemanlarının Sosyal Hizmet Eğitimi Alma Durumu²

Öğretim Elemanının Eğitimi	Sayı	%
Lisans ve lisansüstü eğitimi sosyal hizmet olanlar	70	25
Lisans eğitimi sosyal hizmet, lisansüstü eğitimi farklı bir alanda olanlar	10	4
Lisans eğitimi farklı bir alanda olup lisansüstü eğitimi sosyal hizmet olanlar	28	10
Lisans ve lisansüstü eğitimi sosyal hizmet alanı dışında olanlar	169	61
Toplam	277	100

Sosyal hizmet eğitim programlarında görev yapmakta olan öğretim elemanlarının yalnızca 4'te biri lisans ve lisansüstü düzeylerde sosyal hizmet eğitimi almıştır. Eklektik bir bilgi temeline sahip olan sosyal hizmet disiplini için farklı disiplinlerden eğitim almış öğretim elemanları bir çeşitlilik ve zenginlik olarak görülebilir (Alptekin, 2021). Ancak mevcut durumda hem lisans hem de lisansüstü eğitimi sosyal hizmet dışında olan öğretim elemanı oranı (%61) çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu durum eğitimcilerin kendilerini sosyal hizmet alanında yetiştirmeye açık olmadığı örneklerde, sosyal hizmetin eklektik bilgi temelini zenginleşmesinden çok sosyal hizmetin esas temellerinin anlaşılmasına ve aktarılamamasına sebep olmaktadır. Bu yönüyle sosyal hizmet alanındaki öğretim elemanlarının eğitim durumları sosyal hizmet programının amaç ve hedeflerinin doğru aktarılmasında riskler barındıran bir konu haline gelmiştir.

ABD'de sosyal hizmet eğitiminin ilk başladığı yer olan (Alptekin vd., 2017) Kolombiya Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu'nda çalışmakta olan ve eğitim bilgilerine erişilebilen 8 öğretim görevlisinin 3'ünün hem lisans hem de lisansüstü eğitimi sosyal hizmet, 5'inin yalnızca lisansüstü eğitimi sosyal hizmettir; 4 doktoralı öğretim üyesinin 3'ünün hem lisans hem de lisansüstü eğitimi farklı disiplinden, 1'inin yalnızca lisansüstü eğitimi sosyal hizmettir; 6 doçentin 2'sinin hem lisans hem de lisansüstü eğitimi farklı disiplinden, 3'ünün yalnızca lisansüstü eğitimi sosyal hizmet, 1'inin hem lisans hem de lisansüstü eğitimi sosyal hizmettir; 19 profesörün 5'inin hem lisans hem de lisansüstü eğitimi farklı bir disiplinden, 6'sının hem lisans hem de lisansüstü eğitimi sosyal hizmet, 8'inin yalnızca lisansüstü eğitimi sosyal hizmettir. Bu durum incelendiğinde tam zamanlı olarak çalışmakta olan öğretim elemanlarının yaklaşık %70'inin en az bir düzeyde sosyal hizmet eğitimi almış olduğu görülmektedir.

² *Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Personel Dairesi Başkanlığı tarafından Araştırma Görevlisi-Ders Verme konulu 82444403-200-299-36696 sayılı 29 Mayıs 2017 tarihli resmi yazıda belirtildiği üzere yükseköğretim kurumlarında doktora derecesini tamamlamış kişiler ders verebilmektedir. Bu nedenle öğretim elemanı sayısı unvana bakılmaksızın doktorasını bitirmiş öğretim elemanlarını kapsamaktadır. Bu kapsamda bu çizelge oluşturulurken yalnızca doktora mezunu öğretim elemanlarına ilişkin verilerden yararlanılmıştır.

Tablo 6. Uygulama Koordinatörlüğünde/Komisyonunda Görevli Öğretim Elemanlarının Sosyal Hizmet Eğitimi Alma Durumu

Öğretim Elemanının Eğitimi	Sayı	%
Lisans ve lisansüstü eğitimi sosyal hizmet olanlar	9	37,5
Lisans eğitimi sosyal hizmet, lisansüstü eğitimi farklı bir alanda olanlar	3	12,5
Lisans eğitimi farklı bir alanda olup lisansüstü eğitimi sosyal hizmet olanlar	3	12,5
Lisans ve lisansüstü eğitimi sosyal hizmet alanı dışında olanlar	9	37,5
Toplam	24	100

Programların internet sitesinde koordinatörlük/komisyonun bulunduğu ve koordinatörlük yapan öğretim elemanlarının belirtildiği 7 programdaki uygulama koordinatörlüğünde görev alan öğretim elemanlarının toplam sayısı 24'tür. Lisans eğitimi sosyal hizmet, lisansüstü eğitimi farklı bir alanda olanlar ve lisans eğitimi sosyal hizmet dışında olup, lisansüstü eğitimi sosyal hizmet alanında olanların oranı eşit olup, öğretim elemanlarının çeyreğini oluşturmaktadır. Lisans ve lisansüstü eğitimi sosyal hizmet ve sosyal hizmet dışında olanların oranı da eşittir (%37,5). Bu oranın eşit görünmesine rağmen 67 programdan büyük çoğunluğunun komisyon/koordinatörlük bilgisine ulaşamadığı (%83,6) dikkate alınmalıdır.

4.6 Sosyal hizmet programlarında uygulamalı derslere ilişkin yönerge/rehber bulunma durumu

Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartlarında uygulama eğitimine ilişkin esasların ve işleyişlerin ele alındığı bir yönergenin veya kılavuzun belirlenmesine ilişkin bir standart oluşturulmuştur. Sosyal hizmet programlarında uygulama yönergelerine ilişkin mevcut durum Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Sosyal Hizmet Programlarında Uygulamalı Derslere İlişkin Yönerge/Rehber Bulunma Durumu

Uygulama Yönergesi	Sayı	%
Sosyal hizmet uygulama dersi yönergesi oluşturulmuş ve erişilebilir durumda	16	24
Sosyal hizmet uygulama dersi yönergesi oluşturulmuş ancak erişilebilir durumda değil	1	1,5
Fakülteye ait genel staj yönergesi var	2	3
Bilgi yok	48	71,5
Toplam	67	100

Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartlarında uygulama eğitimine ilişkin esasların ve işleyişlerin ele alındığı bir yönergenin veya kılavuzun belirlenmesine ilişkin bir standart oluşturulmuştur. Sosyal hizmet programlarının 19'unda (%28,5) sosyal hizmet uygulama derslerine ilişkin olarak hazırlanmış yönerge bulunmaktadır. Bu yönergelerin 2'sinde (%3) uygulama derslerine ilişkin yönerge sosyal hizmet programına özgü hazırlanmayıp, bağlı bulunan fakülte tarafından oluşturulmuştur 1'ine (%1,5) ise erişim sağlanamamaktadır. Kalan 48 programın internet sitelerinde uygulama derslerinin yönergesine ilişkin bir bilgi yer almamaktadır.

CSWE Eğitim Politikası ve Akreditasyon Standartları'nda eğitim programlarının uygulamaların nasıl yürütüleceğine ilişkin süreçleri açıkça belirtilmesi gerektiği ele alınmıştır. CSWE tarafından akredite edilen programlar internet sitelerinde süreci açıklamakta ve yönergeleri görünür bir biçimde paylaşmaktadırlar (University of Southern Indiana, 2021). IASSW ve IFSW tarafından hazırlanan 'Sosyal Hizmet Mesleğinin Eğitim ve Öğretimi için Küresel Standartlar raporunda da eğitim programının teorik ve uygulama derslerinin düzenlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesine ilişkin bir plan oluşturmaları gerekliliği ele alınmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin ve kurum danışmanlarının yararlanacağı uygulama standartlarının, prosedürlerin, değerlendirme standartlarının ve beklentilerin yer aldığı bir kılavuzun hazırlanması vurgulanmıştır.

4.7 Sosyal hizmet programlarının internet sitelerinde Covid-19 sürecinde uygulama derslerinin yürütülmesine ilişkin bir düzenlemeye yer verme durumu

2021 yılı itibariyle 67'ye ulaşan sosyal hizmet programlarının yalnızca birinde, Covid-19 pandemisi ile uygulama dersine ilişkin değişen ihtiyaçlar gözetilerek güncellenen bir (%1,5) uygulama yönergesinin internet ortamında ulaşılabilir olduğu belirlenmiştir.

Pandemi sürecinde ilk şok dalgasının atlatılmasından ve YÖK kararı ile eğitim-öğretimin uzaktan yürütülmesine karar verilmesinden sonra her programda olduğu gibi sosyal hizmet programları da uzaktan eğitim sürecine başlamıştır. Sosyal hizmet programları bu yeni sürece kolaylıkla uyum sağlayamamıştır. Yaşanan zorlukların arka planında sosyal hizmet akademisyenlerinin çoğunun çevrimiçi/uzaktan ders verme yöntemlerine ilişkin bilgi ve deneyim sahibi olmamaları, alt yapı eksiklikleri ve yeterli zamanın olmaması gibi durumlar bulunmaktadır (Saruç ve Aslantürk 2021). Ancak buradaki temel sorun bu süreçle ilgili olarak yapılan yeni düzenlemelerin görünür ve izlenebilir olmamasıdır. Nitekim uluslararası kuruluşlar Covid-19 sürecinde sosyal hizmet eğitimi ile ilgili olarak izlenecek prosedürleri belirlemiş ve çevrimiçi biçimde erişime açmıştır. Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartları açısından eğitim öğretim sürecinin şeffaf, izlenebilir ve ölçülebilir olması gerektiği belirtilmektedir, ancak Covid-19 sürecinde bu ilkeye uygun çalışmalar yapılmamıştır.

Ayrıca çalışma konuları arasında krize müdahalenin yer aldığı, koruyucu önleyici, iyileştirici ve geliştirici-destekleyici işlemlere sahip sosyal hizmet disiplininin bu sürece hazırlıksız yakalanması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Covid-19 pandemisi, olası kriz durumlarında sosyal hizmet eğitiminin çevrimiçi/uzaktan yürütülmesine ilişkin bir öngörde bulunan ve alt yapıyı hazırlayan çalışmaların, uygulamaların eksikliğini gözler önüne sermiştir. Gelecek yıllarda yaşanması muhtemel kriz durumlarına karşın sosyal hizmet eğitiminin hazırlıklı olmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç vardır.

5. Sonuç ve Öneriler

Sosyal hizmet eğitiminde uygulama dersleri önemli bir bileşendir. Uygulama dersleri, öğrencilerin sosyal hizmet uygulama alanlarında teorik düzeydeki bilgilerini pratiğe aktararak, becerilerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Uygulama derslerinden edinilen kazanım ile, mesleki yaşam deneyimlenmektedir. Sosyal hizmet eğitimi, mesleğin gerçekleştirilmesinde öğrencilerin donanımlı olması gerektiğini ifade eden yeterlilikleri ve önceden üzerinde çalışılmış ve kabul edilmiş olarak, mesleği yapabilmenin asgari ölçütlerini ifade eden standartları içermelidir (Alptekin, 2016). Sosyal hizmet eğitiminde ulusal eğitim standartları Sosyal Hizmet Okulları Derneği tarafından "Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartları" raporunda ele alınmıştır.

Günümüzde gelinen noktada sosyal hizmet uygulama sürecinin hemen her aşamasında kimi sorunlar karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin uygulama yapabileceği sosyal hizmet kurum ve kuruluşların sayısı kısıtlı bir hale gelmiştir, öğrencilerin uygulama yaptıkları kurum ve kuruluşlarda sosyal hizmet uzmanlarının olmayışı uygulama amaçlarının başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinin önüne geçmektedir, kimi bölümlerde sadece iki dönem gerçekleştirilen uygulama dersleri, farklı düzeylerdeki sosyal sorunların doğasını ve çeşitliliğini anlama ve uygun müdahaleyi gerçekleştirme noktasında öğrencilerin bilgi ve beceri temelini gelişmesi için yeterli olmamaktadır. Bu gibi sorunların yanı sıra uygulama derslerinin standartlara uygun bir şekilde gerçekleştirilmemesiyle ilgili sorunlar da yaşanmaktadır. Teori ve uygulama arasındaki bağlantının geçirgen olması için eğitim programlarında standartların izlenmesi oldukça önemlidir (Kırılıoğlu, 2021, s.29). Bu bakımdan sosyal hizmet eğitim programlarında uygulama dersinin nasıl gerçekleştirildiği üzerinde durulması gereken kritik konulardan biridir. Bu araştırma ile 2021 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu'nda yer alan 67 sosyal hizmet programının uygulama dersleri "Ulusal

Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartları” ve Covid-19 pandemisi sonrası değişiklikler uyarınca ele alınmıştır. Uygulama derslerine ilişkin bilgiler programların internet sitesinden edinilmiştir. Türkiye’de sosyal hizmet programlarının, açık öğretim fakülteleri hariç olmak üzere örgün eğitim veren 5 farklı fakülte çatısı altında yer aldığı görülmüştür.

Sosyal hizmet programlarında uygulama derslerinin ağırlıklı olarak son iki yarıyıda gerçekleştirildiği görülmüştür. Ancak birçok program (%75) internet sitesinde uygulama derslerinin saatlerine ilişkin bilgi vermemiştir.

Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartlarında uygulama eğitiminin yönetimi için idari bir yapılanmanın oluşturulması gerekliliği vurgulanmıştır. Sosyal hizmet programlarının yalnızca 7’sinde koordinatörlüğün bulunduğu görülmüş, ancak çoğunda (%83,6) ise koordinatörlüğe ilişkin hiçbir bilgi yer almamaktadır. Benzer bir durum uygulama eğitimine ilişkin esas ve işleyişlerin yer alması gereken uygulama yönergesi için de geçerlidir. Uygulama yönergesini oluşturmuş ve internet sitesinde erişime açmış bölüm sayısı 16 iken, programların çoğundan (%71,5) uygulama yönergesi hakkında hiç bilgi edinilememiştir.

Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Öğretim Standartlarında alan uygulaması koordinatörlüğünde görev alan öğretim elemanı lisans veya lisansüstü sosyal hizmet eğitimi almış olması belirtilmiştir. 67 sosyal hizmet programında görev almakta olan, doktorasını bitirmiş öğretim elemanlarının yalnızca %39’unun en az bir düzeyde sosyal hizmet eğitimi almış olduğu, ağırlıklı olarak başka disiplinlerden mezun öğretim elemanlarının eğitim vermekte olduğu görülmüştür. İnternet sitesinde uygulama koordinatörlüğüne ilişkin bilgi edinilen programlarda koordinatörlükte görev alan öğretim elemanlarının yarısından fazlasının sosyal hizmet eğitimi dışında bir eğitime sahip olduğu belirlenmiştir. Bu durum, sosyal hizmet eğitiminde önemli bir yeri olan uygulama derslerinin sosyal hizmet eğitimi almayan öğretim elemanları tarafından yürütüldüğüne işaret etmektedir. Daha önce değinildiği üzere uygulama dersleri yaparak, model olarak öğrenilen ve kavranabilen derslerdir. Bu nedenle sosyal hizmet alanında deneyimi olan bir öğretici tarafından verilmesi kritiktir. Ek olarak bu haliyle Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim Standartlarına da uygun olmayan bir durum oluşmaktadır.

Sosyal hizmet eğitiminin standartlarının oluşturulması ve eğitimin akredite edilmesi süreci kapsamlı olarak ele alınması gereken bir konudur. Eğitimin standartlarının belirlenmesi ve eğitimin bu standartlara uygun biçimde yürütülmesi sosyal hizmet eğitimin dolayısıyla sosyal hizmet mesleğinin etkililiğini arttıracak en nihayetinde müracaatçıların hak temelli ve etik ilkelere dayalı bir hizmet almasına katkı sunacaktır.

Türkiye’deki sosyal hizmet bölümlerinde yürütülen uygulamalı derslerinin etkililiğinin belirlenmesi için öğrenciler, eğitimciler ve alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının da görüş ve deneyimlerini kapsayan daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç olduğu açıktır. Yapılan bu çalışmanın daha sonra yapılacak çalışmalara bir zemin oluşturabileceği düşünülmüştür.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

Bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Araştırma için Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler ve Sanat Araştırma Kurulu’ndan 17162298.600-444 sayı ve 22 Eylül 2020 tarihli etik kurul izni alınmıştır.

Kaynakça

- Acar, H., & Polat, G. (2021). Social work education in Turkey at the crossroads: An analysis of educational trends and socio-political context in a historical perspective. *International Social Work*, 0020872821993520.
- Adams, R. (2009). Being a critical practitioner. In Adams, R, Dominelli, L and Payne, M (ed) *Critical practice in social work (2nd edition)*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Alptekin, K. (2016). *Dünden Bugüne ve Yarına Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi*. Ankara: Atlas Yayınevi.
- Alptekin, K., Topuz, S. ve Zengin, O. (2017). Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitiminde Neler Oluyor? *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(2), 50-69.
- Alptekin, K. (2021). Sosyal Hizmet Eğitiminde Kontrolsüz Büyüme Döneminin Ağır Faturası: Açıköğretim. Kırlioğlu, M. & Akarçay Ulutaş, D.(Ed.) *Sosyal Hizmet Eğitiminin Genişleyen Sınırları: Uygulama ve Araştırma İçin Bir Rehber* içinde. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bogo, M. (2010). *Achieving Competence in Social Work Through Field Education*. Canada: University of Toronto Press.
- Cai, Y., Bo, A. & Hsiao, S. C. (2018). Emerging Social Work Field Education Trends in China, *Journal of Social Work Education*, 54(2), 324-336.
- Council on Social Work Education (CSWE). (2008). Educational policy and accreditation standards. [https://cswe.org/getattachment/Accreditation/Standards-and-Policies/2008-EPAS/2008EDUCATIONALPOLICYANDACCREDITATIONSTANDARDS\(EPAS\)-08-24-2012.pdf.aspx](https://cswe.org/getattachment/Accreditation/Standards-and-Policies/2008-EPAS/2008EDUCATIONALPOLICYANDACCREDITATIONSTANDARDS(EPAS)-08-24-2012.pdf.aspx) Erişim Tarihi: 03.03.2020.
- Council on Social Work Education (CSWE) (2020) <https://www.cswe.org/CSWE/media/AccreditationPDFs/DOSWA-FAQs-to-COVID-19-FINAL-7-31-20.pdf>
- Delta State University, (2017) <http://www.deltastate.edu/PDFFiles/Academic%20Affairs/2017-2018-UG-Complete.pdf> Erişim tarihi 31.03.2021
- Dominelli, L. (2010). Globalization, contemporary challenges and social work practice. *International Social Work*, 53(5), 599-612.
- Dubois, B., L., & Miley, K.K. (2013). *Social work: An empowering profession*, New York: Pearson Higher.
- Edmond, T., Megivern, D., Williams, C., Rochman, E. & Howard, M. (2006). Integrating Evidence-Based Practice and Social Work Field Education. *Journal of Social Work Education* 42(2). 377-396.
- Erbay, E., & Sevin, Ç. (2013). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet 4. Sınıf Öğrencilerinin Eğitim Süreçlerine ve Gelecekteki Meslek Yaşamlarına İlişkin Görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1).
- Erbay, E., Adıgüzel, İ. B., & Akçay, S. (2013). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Sosyal Hizmet Uygulaması Dersleri Kapsamında Uygulama Yürütecekleri Kurumları Tercih Etme Süreçleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2).

- Flexner, A. (2001). Is social work a profession? *Research on Social Work Practice*, 11(2), 152-165.
- Fortune, A. E., McCarthy, M., & Abramson, J. S. (2001). Student learning processes in field education: Relationship of learning activities to quality of field instruction, satisfaction, and performance among MSW students. *Journal of Social Work Education*, 37, 111–124.
- International Association of School of Social Work Education (IASSW). (2020) <https://www.iassw-aiets.org/covid-19/covid-19-teaching/4736-online-teaching-during-covid-19-outbreak/>
- Jarman-Rohde, L., Joann McFall, J., Kolar, P. & Strom, G. (1997). “The changing context of social work practice: Implications and recommendations for social work educators.” *Journal of Social Work Education*, 33(1), 29-46.
- Jefferies, G., Davis, C. & Mason, J. (2021). COVID-19 and field education in Australia: exploring the use of simulation, *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, DOI: 10.1080/02185385.2021.1945951
- Kınıkoğlu, C. N., & Özdemir, C. (2021). Yükseköğretimin Dönüşümü Bağlamında Sosyal Hizmet Alanındaki Yüksek Lisans Araştırmalarının İncelenmesi. *IHEC 2021*, 86.
- Kırılıoğlu, M. (2021). Sosyal Hizmet Eğitiminde Evrensel Standartlar Işığında Bakmak. Kırılıoğlu, M. & Akarçay Ulutaş D. (Ed.), *Sosyal Hizmet Eğitiminin Genişleyen Sınırları: Uygulama ve Araştırma İçin Bir Rehber* içinde. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Michigan State University. (2021). Field Education Manual <https://socialwork.msu.edu/programs/Field-Education/Field-Education-Manual.pdf>
- Northern Michigan University, (2017) https://www.nmu.edu/socialwork/sites/DrupalSocialWork/files/UserFiles/Files/SOCW_Advisement_Package_2017_with_GenEd_acceptchange.pdf Erişim tarihi 31.03.2021
- ÖSYM-YÖK. (2019). 2019 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Yükseköğretim Programları Ve Kontenjanları Kılavuzu <https://www.osym.gov.tr/TR,16858/2019-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>
- ÖSYM-YÖK. (2021). 2021 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Yükseköğretim Programları Ve Kontenjanları Kılavuzu 2021-Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (osym.gov.tr)
- Reisch, M & Jarman-Rohde, L. (2000). “The Future of Social Work in the United States”, *Journal of Social Work Education*, 36(2), 201-214.
- Saruç, S. ve H. Aslantürk (2021). Covid-19 pandemi sürecinde Türkiye’de sosyal hizmet eğitiminin sosyal hizmet akademisyenleri perspektifinden değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (2), 421-438.
- Selçuk, O., Gencer, T.E. ve Karataş, Z. (2021). Sosyal hizmet öğrencilerinin covid-19 salgını ve uzaktan eğitim sürecine ilişkin tutumları ile psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 967-994. DOI: 10.33417/tsh.931255

- SHOD, (2020). Ulusal Sosyal Hizmet Eğitim-Öğretim Standartları Ulusal_SH_Egt_Standartlari_Temmuz2020.pdf (sosyalhizmetokullari.org)
- Sheafor, B. W. & Horejsi, C. J. (2008). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler*. (Çiftci D. B. ed). Ankara: Nika Yayınevi.
- Shulman, L. S. (2005). *Signature pedagogies in the professions*. *Daedalus*, 234(3), 52-59.
- Teater, B. (2011). Maximising student learning: A case example of applying teaching and learning theory in social work education. *Social Work Education*, 30(5), 571–585.
- Texas Christian University, (2021). <https://harriscollege.tcu.edu/social-work/academics/field-education/> Erişim Tarihi: 02.04.2021
- Trevithick, P. (2008). Revisiting the knowledge base of social work: A framework for practice. *The British Journal of Social Work*, 38(6), 1212-1237.
- University of Southern Indiana, (2021). <https://www.usi.edu/liberal-arts/social-work/tools-for-agency-field-supervisors/> Erişim tarihi: 02.04.2021
- Wayne, J., Raskin, M. Bogo, M. (2010). Field education as the signature pedagogy of social work education, *Journal of Social Work Education*, 46(3): 327-339.
- YÖK (2021). Eğitim Öğretim Süreçlerine Yönelik Uygulamalar Rehberi <https://covid19.yok.gov.tr/AnaSayfa>
- Yalçıntaş, A., ve Akkaya, B. (2019). Türkiye’de akademik enflasyon: “Her ile bir üniversite politikası” sonrasında Türk yükseköğretim sistemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(3), 789-810. <https://doi.org/10.33630/ausbf.551330>
- Yiğit, T. (2017). Türkiye’de sosyal hizmet eğitim/ öğretiminde kalite güvence sistemi ve akreditasyon standartlarına ilişkin bir model çerçeve önerisi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1): 151-168.
- Zuchowski, I., Collingwood, H., Croaker, S., Bentley-Davey, J., Grentell M. & Rytönen, F. (2021). Social Work E-Placements During COVID-19: Learnings of Staff and Students, *Australian Social Work*, 74(3): 373-386, DOI:10.1080/0312407X.2021.1900308.

Yazar Biyografisi/Biyografileri

Beyza YILMAZ, Araştırma Görevlisi, Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Sosyal hizmet uygulaması, araştırması ve eğitiminde teknolojinin kullanımı ve teknoloji bağımlılığı gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Selin KOÇAK, Araştırma Görevlisi, Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Yeşil sosyal hizmet ve adli sosyal hizmet gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN, Profesör Doktor, Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Aile ve çocuklarla sosyal hizmet, tıbbi sosyal hizmet, sosyal hizmet eğitimi gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.